

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

DOCTORAT

**CĂSĂTORIA ȘI RECĂSĂTORIA ÎN TERITORIUL
REGIMENTULUI II ROMÂNESC DE GRANIȚĂ ÎN EPOCA
MODERNĂ. PERSPECTIVE DEMOGRAFICE ȘI ANTROPOLOGICE**

- rezumat -

Conducători științifici :

Prof. Univ. Dr. Toader Nicoară

Prof. Univ. Dr. Michel Catala

Doctorand :

Dana-Maria Rus

CLUJ-NAPOCA

2010

Cuprins

Introducere.....	p. 9
Capitolul 1 Istoriografia problemei. Surse. Metodologie de lucru.....	p. 12
1.1 Orientări în istoriografia universală.....	p. 12
1.2 Orientări în istoriografia românească.....	p. 25
1.3 Surse.....	p. 28
1.4 Metodologie de lucru.....	p. 36
Capitolul 2 Scurt istoric al Regimentului II românesc de graniță.....	p. 38
2.1 Contextul istoric al înființării Regimentului II românesc de graniță.....	p. 38
2.2 Istoricul Regimentului II românesc de graniță.....	p. 39
2.3 Etapele militarizării.....	p. 42
2.4 Organizarea și funcționarea regimentului.....	p. 50
2.5 Principalele îndatoriri și obligații. Principalele drepturi ale soldaților.....	p. 54
2.6 Campaniile militare.....	p. 57
2.7 Populația regimentului.....	p. 65
2.8 Perioada imediată de după desființarea Regimentului.....	p. 72
2.9 Prezentarea satelor-eșantion.....	p. 77
A. Comuna grănicerească Feldru.....	p. 80
B. Comuna grănicerească Ilva-Mare.....	p. 81
C. Comuna grănicerească Mocod.....	p. 92
D. Comuna grănicerească Rodna-Veche.....	p. 96
E. Comuna grănicerească Zagra.....	p. 101
Capitolul 3 Legislația privind căsătoria și recăsătoria.....	p. 108
3.1 Considerații generale.....	p. 108
3.2 Legislația cu caracter matrimonial până la 1851.....	p. 114
3.2.1 Legislația ecleziastică.....	p. 114
A. Protocolul Bunei Învoiri.....	p. 115
B. Examinarea viitorilor soți de către preot.....	p. 118
C. Vestirile.....	p. 120
D. Circularele.....	p. 124
E. Alte prevederi bisericești pentru căsătorie.....	p. 128
3.2.2 Legislația laică.....	p. 129

A. Statutul Grăniceresc, legea esențială în organizarea regimentelor de graniță din Transilvania.....	p. 130
3.3 Legislația cu caracter matrimonial după anul 1851.....	p. 135
3.3.1 Legislația ecleziastică.....	p. 136
3.3.2 Legislația laică.....	p. 137
A. Codul Civil General Austriac.....	p. 137
B. Legile civile XXXI-XXXIII.....	p. 142
Capitolul 4 Familia în comunele grănicerești năsăudene. Perspective antropologice.....	p. 145
4.1 Precursori ai studiilor asupra familiei.....	p. 145
A. Familia și statul social.....	p. 145
B. Familia ca și componentă sociologică.....	p. 146
C. Familia ca imagine a societății.....	p. 148
D. Familia, o realitate pertinentă.....	p. 149
4.2 Familia, o preocupare constantă în cercetare.....	p. 150
4.3 Instituția familiei. Definiții.....	p. 151
4.4 Considerații asupra familiei de grăniceri năsăudene.....	p. 163
4.5 Perspectiva antropologică asupra familiei.....	p. 167
4.6 Perspectiva sociologică asupra familiei.....	p. 170
Capitolul 5 Căsătoria în interiorul graniței năsăudene : de la aspectele cantitative la cele calitative.....	p. 173
5.1 Generalități.....	p. 173
5.2 Un model repetitiv?.....	p. 178
5.3 Motivații ale căsătoriei.....	p. 180
5.4 Scopul căsătoriei.....	p. 185
5.5 Dinamica mariajelor.....	p. 187
a). Frecvența în timp.....	p. 187
b). Sezonalitatea.....	p. 191
c). Vârsta la prima căsătorie.....	p. 196
d). Exogamia/endogamia.....	p. 217
e). Dispensarea în vederea încheierii unei căsătorii.....	p. 224
f). Religia partenerilor.....	p. 228
g). Statutul social și ocupația partenerilor.....	p. 231
5.6 Însușirile mirilor.....	p. 236

5.7 Criterii de alegere ale partenerului. Rolul zestrei.....	p. 238
5.8 Ceremonialul de nuntă.....	p. 243
Capitolul 6 Recăsătoria în teritoriul regimentului II românesc de graniță.....	p. 250
6.1 De la separare la divorț.....	p. 250
6.2 Condiții impuse pentru o nouă căsătorie.....	p. 258
6.3 Dinamica recăsătoriilor.....	p. 267
a). Frecvența recăsătoriilor.....	p. 268
b). Sezonalitatea.....	p. 270
c). Vârsta partenerilor la recăsătorie.....	p. 277
d). Statutul civil. Statutul social al partenerilor.....	p. 297
e). Endogamia / exogamia.....	p. 301
f) Dispensele.....	p. 302
Capitolul 7 Mentalul colectiv - factor decisiv în înfăptuirea unei alianțe matrimoniale, în separarea sau în reconstituirea cuplului conjugal.....	p. 306
7.1 Despre mental și mentalități.....	p. 306
7.2 Sensibilitatea religioasă a grănicerilor.....	p. 313
7.3 Mentalitatea grănicerească – factor de progres pentru societatea transilvăneană.....	p. 317
7.4 Influența școlii în evoluția mentalității grănicerești.....	p. 331
Concluzii.....	p. 339
Bibliografie.....	p. 343
Anexe.....	p. 360

Cuvinte – cheie: *căsătorie, regiment, soldați, familie, recăsătorie, mentalitate grănicerească, antropologie.*

Alegerea unei teme de cercetare din domeniul familiei a fost favorizată de consultarea unor studii științifice referitoare la grupul familial ca și de preocupările personale mai vechi referitoare la studierea diferitelor caracteristici ale unei populații.

„Familia este în centrul vieții pentru cei mai mulți dintre noi”, afirma istoricul și antropologul francez Bruno Décoret; această afirmație se constituie într-o motivație suficient de puternică pentru alegerea unui subiect referitor la familie.

Motivația alegerii temei este destul de simplă: căsătoria face parte din seria riturilor de trecere. Caracteristica oricărui rit este aceea de a însoți și de a accentua schimbarea produsă în viața personală. Ritualul căsătoriei are ca și caracteristică principală întărirea unei relații de cuplu existente, sau, în unele cazuri, dezintegrarea acesteia.

Subiectul cercetării noastre îl constituie momentul **căsătoriei** și impactul acesteia în viața grănicerilor năsăudeni, dat fiind faptul că avem de-a face cu o populație militarizată în care toate evenimentele intime ale indivizilor trebuiau să țină cont și să se intercaleze cu viața de soldat. Aria de cercetare este riguros definită încă din titlu, fiind vorba despre teritoriul fostului regiment românesc de graniță cu sediul la Năsăud. Chiar dacă erau scutiți de anumite obligații, grănicerii năsăudeni aveau de îndeplinit alte sarcini, ceea ce le îngrădea cumva mult-râvnitul statut de oameni liberi, în sensul în care militarizarea a impus o serie de reguli ce trebuiau respectate. Viața personală a țăranilor-soldați nu a fost deloc lăsată la voia întâmplării, fiind atent supravegheată de autoritățile militare, care doreau, în acest mod, să controleze situația populației din toate punctele de vedere (atât din domeniul public cât și din cel privat).

Privită pe durată lungă, analiza numărului de căsătorii la populația grănicerească năsăudeană ne apare necesară din dorința cunoașterii cât mai amănunțite a fenomenului și a extinderii sale în rândul locuitorilor din satele teritoriului luat spre analiză. Totodată, este interesant de comparat modul cum a evoluat numărul uniunilor matrimoniale în perioada existenței regimentului ca și după 1851, anul desființării lui.

În strânsă legătură cu momentul căsătoriei în viața unui individ apare **recăsătoria**, ca moment de refacere a structurii familiale anterioare, care a fost dezintegrată pe baza unor considerente mai mult sau mai puțin obiective. Etape unei reconstrucții familiale nu era, în general, acceptată de către biserică pe durata secolului al XIX-lea. Existau totuși anumite excepții de la regulă, iar canoanele bisericești au prevăzut în cele din urmă, rânduieli specifice

pentru a doua sau a treia nuntă. Comunitățile, mai ales cele sătești, nu agreau recăsătoria unuia dintre membrii comunității lor, însă existau situații în care se trecea peste glasul comunității, refacerea celulei familiale fiind cea care avea întâietate. Biserica și societatea au fost oarecum forțate de împrejurări, de cotidian ca și de situația politică a vremii „să se plieze și să accepte sau cel puțin să tolereze tacit”¹ fenomenul de reconstrucție familială ca o modalitate imperativă de perpetuare a familiei și a vieții în general.

Între căsătorie și recăsătorie exista o etapă intermediară, cea a separării nucleului familial. În epoca modernă însă, separarea partenerilor, a cuplului legal constituit, era un fapt puțin obișnuit, situat la limita devianțelor comportamentale. Consecințele unui asemenea caz nu erau de neglijat pentru nici unul dintre parteneri și nici pentru copiii rezultați de pe urma căsătoriei. Mentalitatea tradițională în privința căsătoriei (văzută ca o uniune încheiată pentru toată viața) nu admitea decât foarte greu ideea că persoanele care au format cuplul matrimonial inițial, puteau să se despartă, ba chiar să își întemeieze o altă familie alături de un (o) alt (ă) partener (ă). Schimbarea de mentalitate a fost cea care a generat acceptul comunității și al societății față de dezmembrarea grupului familial ca și față de reconstrucția familială. Tributară încă vechilor percepții tradiționale referitoare la constituirea familiei, comunitatea locală va pune pe primul loc rațiunile practice atunci când va judeca motivele recompoziției familiale, lăsând în plan secund sentimentele partenerilor.

Extinderea analizei fenomenului căsătoriei, respectiv al recăsătoriei, atât la perioada de funcționare a Regimentului II românesc de graniță cât și după desființarea sa (începutul anului 1851) a avut ca obiectiv principal observarea modificărilor de comportament demografic la o populație puternic influențată în toate sectoarele vieții sale de către regimul militar austriac. Aceasta a fost rațiunea principală pentru care cercetarea nu s-a oprit la mijlocul secolului al XIX-lea, ci a continuat până la sfârșitul secolului, când legile civile privitoare la încheierea căsătoriei vor influența acuratețea înregistrărilor din registrele parohiale de stare civile, principalele noastre surse de arhivă. Mai adăugăm aici și faptul că o analiză demografică pertinentă trebuie să aibă în vedere intervale de timp lungi, pentru a putea fi observate modificările de comportament ale unei populații.

Regimentul II românesc de graniță s-a numărat printre cele 18 regimente înființate de la Marea Adriatică și până în Transilvania, pe teritoriul imperiului austriac. Instituția graniței militare a fost implementată și a funcționat pe teritoriul situat în partea de nord-est a Transilvaniei, la granița de est a Imperiului austriac, și a inclus în arealul său comunele de pe

¹ Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800)*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 176.

cursul superior al Someșului Mare și al afluenților acestuia : Valea Ilvei, Valea Rebrei, Valea Sălăuței și Valea Țibleșului. Rolul său principal a fost acela de a asigura ordinea și paza la frontieră, alături de celelalte formațiuni militare create și dirijate de austrieci.

Sediul regimentului a fost stabilit în localitatea Năsăud, care era situată în partea de sud-vest a zonei militarizate, fiind cea mai importantă așezare omenească din regiune. Tot aici se afla domiciliul permanent al comandantului de regiment, statul major, precum și birourile administrației oficiale. Luptele la care au participat soldații ai regimentului, desfășurate în anii 1779, 1788, 1790, 1796, 1848-1849, încoronate de victorii strălucite, au fost comandate de generali care își aveau reședința la Năsăud. Procesul de militarizare, descris într-un subcapitol special, a cuprins mai multe etape succesive la finalul cărora a rezultat un număr total de 44 comune militarizate. Subiectul cercetării noastre l-a constituit analiza momentului căsătoriei la populația militarizată din satele graniței năsăudene atât pe perioada existenței formațiunii militare amintite cât și după desființarea acesteia, până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Motivația studierii unui interval cronologic relativ extins rezidă, așa cum am mai spus, din faptul că, pentru o analiză temeinică a unui eveniment demografic din viața unei populații, este nevoie de urmărirea evoluției fenomenului respectiv pe o perioadă mai lungă de timp, pentru a putea fi observate eventualele schimbări de comportament în interiorul acelei populații.

Așa după cum am prezentat în capitolul referitor la istoriografia problemei, lucrări de specialitate despre istoria regimentului năsăudean au apărut de-a lungul timpului, însă lucrări de istorie a populației trăitoare în satele militarizate nu s-au scris, cel mult câteva studii și articole menționate de noi în paginile lucrării. Am considerat deci necesară și oportună alegerea ca subiect de cercetare a analizei fenomenului căsătoriei, respectiv cel al recăsătoriei persoanelor din satele năsăudene militarizate, numărându-ne printre adepții acelei istorii care are ca punct central individul, văzut din perspectiva creatorului de istorie dar și a participantului direct la actul istoric. În formarea acestei opinii un aport major a fost adus de studiile de analiză și de istorie a familiei consultate de noi cu ocazia diferitelor stagii de cercetare la universități de prestigiu din Franța. Am prezentat, pentru clarificare, o serie de concepte și de definiții ale noțiunii de familie, multe dintre ele având la origine autori francezi, și am realizat apoi o analiză critică asupra modului în care a fost perceput grupul familial restrâns sau cel extins.

Revenind la problematica analizată, în capitolul al doilea am încercat o prezentare a istoriei Regimentului II românesc de graniță ce a avut ca scop principal oferirea cadrului general de locuire pentru populația analizată.

În studierea sistematică a comportamentelor personale prilejuite de pasajul indivizilor prin diferitele etape ale vieții, abordarea unor probleme de legislație ne-a aparut ca necesară, deoarece aceasta oferă cadrul de referință după care trebuie să se conducă o societate în diferitele sale aspecte (politice, economice, sociale, matrimoniale etc.). Din acest punct de vedere, analiza și studierea legislației privitoare la căsătorie, ne-a condus la delimitarea cadrului legal în care putea fi încheiat un matrimoniu valid, la cunoașterea obligațiilor și îndatoririlor soților, precum și la beneficiile de care se putea bucura cuplul după căsătorie. Totodată, prin confruntarea cu informațiile provenite din documentele de arhivă cercetate, în special registre parohiale de stare civilă, am putut stabili în ce măsură prevederile legii au fost puse în aplicare și în ce măsură au fost ele respectate atât de către părțile contractante ale unei alinațe matrimoniale cât și de către autoritățile locale. Cu atât mai mult ne-a apărut incitantă abordarea unui subiect de legislație, cu cât se cunoaște deja faptul că populația regimentului grăniceresc năsăudean s-a bucurat de un statut aparte și anume cel de „populație militarizată”, iar toate manifestările vieții publice și private au stat sub egida condiției de militari în armata austriacă.

Din punct de vedere strict juridic, căsătoria se definește ca un tip de uniune legitimă între un bărbat și o femeie, ambii adulți. Încheierea uniunii matrimoniale a avut, printre altele, rolul de a transforma statutul juridic al persoanelor direct angajate. Acest tip de uniune a creat obligații legale în primul rând pentru ambii parteneri dar și pentru familiile lor lărgite.

Căsătoria reprezenta în epoca la care ne referim un salt de la viața de unul singur, la viața de familie, având profunde implicații sociologice dar și economice sau sociale ; datorită acestor implicații momentul căsătoriei a intrat de timpuriu în sfera de interes atât a bisericii cât și a statului modern² care au încercat în măsura posibilităților, să reglementeze cadrul legal pentru oficierea unei căsătorii. În completarea acestor norme, în teritoriul Regimentului II românesc de graniță căsătoria era supusă respectării prevederilor impuse de austrieci. Conform acestor norme, o alianță matrimonială validă nu putea fi încheiată decât cu acordul autorităților militare care constituiau puterea laică în satele militarizate, urmat de acordul autorităților ecleziastice. Toate aspectele vieții soldaților-grăniceri, și implicit căsătoria lor, au fost atent reglementate de o lege specială – Statutul Grăniceresc – ale cărei prevederi au fost amplu prezentate și comentate în paginile lucrării. Nu se poate nega faptul că a existat o colaborare între stat și biserică în problemele de matrimoniu; atunci când exista cea mai mică suspiciune față de încheierea unei căsătorii, preotul întrerupea pregătirile și încerca să

² Ibidem, p. 152.

aplaneze conflictul, iar dacă nu reușea, trimitea cazul spre rezolvare autorităților laice. Statul emitea decizii în asemenea cazuri, pe care biserica le respecta. În cazul grănicerilor, eventualele neînțelegeri treceau mai întâi pe la comanda regimentului, iar în cazul unui răspuns nesatisfăcător, se făcea apel la instanța civilă.

Instituția căsătoriei a fost supusă de-a lungul evoluției societății omenești la transformări, la adaptări, la sincronizarea sa pentru a fi în acord cu noile cerințe impuse de evoluția generală și firească a ființei umane. Strategiile individuale au avut în vedere formarea de familii care să răspundă nevoilor celor mai stringente ale indivizilor, nevoii de comunicare, de socializare, de împărtășire a sentimentelor proprii. Strategiile familiale au încercat să găsească persoanele compatibile în întemeierea unui cămin și ele au avut întotdeauna un rol foarte important în etapele premergătoare constituirii unei noi familii. Alegerea partenerului sau a partenerei a fost întotdeauna o sarcină dificilă, fie că a fost dictată de familie, fie că a fost lăsată la libera-alegere a indivizilor. Cele mai frecvente, mai pertinente motivații în încheierea unei căsătorii sunt: dorința de a da naștere unor copii cu părinți legitimi ; legitimarea relațiilor sexuale între doi parteneri stabili ; obținerea unor avantaje materiale ; dorința de legalizare a unei uniuni existente deja între parteneri ; legitimarea unei relații amoroase.

Privită dintr-o perspectivă lungă, analiza numărului de căsătorii la populația grănicerească năsăudeană ne apare necesară din dorința cunoașterii cât mai amănunțite a fenomenului și a amplitudinii sale în rândul locuitorilor din satele luate spre analiză. Totodată, este interesant faptul cum a evoluat numărul uniunilor matrimoniale în perioada existenței regimentului ca și după 1851, anul desființării sale. Analiza noastră s-a oprit din considerente obiective la anul 1900! În teritoriul regimentului de graniță năsăudean căsătoria a fost din plin supusă variațiilor temporale datorită statutului special al locuitorilor, acela de militari, gata oricând să se jertfească pe câmpul de luptă. Se întâmpla destul de des ca la puțin timp după căsătorie, o femeie să se trezească singură datorită faptului că soțul, militar, nu s-a mai întors acasă de pe frontul pe care a luptat.

Permișiunea de căsătorie a soldaților aflați în perioada de efectuare a stagiului militar se acorda de către comanda regimentului. Preotul paroh al fiecărei localități grănicerești era cel care făcea o cerere scrisă pentru a primi aprobarea de a oficia căsătoria dintre un grănicer aflat în serviciul activ și o tânără din sat. De exemplu, George Zinvel parohul din Zagra, a cerut aprobare³ de la „cinstitul Regiment” pentru a anunța în biserică cele trei vestiri în

³ A.N.D.J.B.N., Fond Regimentul II românesc de graniță, dosar nr. 114, fila 4.

vederea săvârșirii cununiei religioase a tânărului Iacob Ion Scurtu, de 32 de ani, vădov cu Matrona lui Dumitru Hirshe, de 24 de ani, fecioară.

În epoca modernă, în societatea grănicerească, libertatea de a alege partenerul de viață era limitată. Această opțiune era mai degrabă apanajul părinților și al rudelor celor mai apropiate care făceau alegerea în locul tinerilor. Există o solidaritate între adulții aceleiași familii extinse în a alege partenerii pentru copiii lor, chiar de când aceștia erau minori. Pentru populația satelor grănicerești născute, și nu numai, familia s-a dovedit a fi cea mai stabilă formă de comunitate umană. Familia a fost cea care dădea curaj soldaților români să lupte pe fronturile din exteriorul țării lor; tot familia a fost cea care i-a sprijinit moral și a acordat îngrijiri medicale atunci când soldații se întorceau răniți de pe front. Motivele de ordin material se împleteau uneori cu cele de ordin sentimental în alegerile matrimoniale ale familiilor de grăniceri. Spre exemplu⁴, în anul 1869, tânărul Andrei Filimon, originar din Mocod, și-a exprimat intenția de a se căsători cu juna Pelagia Thodosiu, rămasă orfană de ambii părinți și fără să aibă avere (tatăl murise în timpul luptelor din 1848, iar mama în 1861), cerând totodată dispensă de la gradul de rudenie prin preotul paroh Leon Vertic. Acesta face precizarea că, în ciuda situației materiale precare a fetei, tânărul dorește să „o ia” de soție dacă i se va accepta dispensarea, deoarece o iubește foarte mult. Tânăra pereche ne apare cununată la sfârșitul lunii februarie 1869 în registrul de cununați al localității Mocod de către preotul local. Motivele sociale care stăteau la baza încheierii unei alianțe matrimoniale s-au întrepătruns cu cele psihologice sau mentale. Există o mentalitate generală în epoca modernă potrivit căreia un om căsătorit era un om împlinit, adică liniștit din punctul de vedere al relațiilor sale sentimentale, alianța încheiată fiind una „pe viață”. Mentalitatea țărănească era deci pregătită să accepte o singură persoană alături de care viața trebuia trăită. Apartenența la o familie dădea o oarecare siguranță indivizilor, chiar dacă aceștia erau simpli țărani fără școală sau soldați conștienți că în orice acțiune militară puteau să își piardă viața și să lase acasă o soție și unul sau mai mulți copii.

Pentru locuitorii satelor grănicerești statutul social avea o importanță deosebită. Și cum românii erau mândri de faptul că erau militari în armata austriacă, căsătoria cu un grănicer era dorită de toate fetele locului. Se poate identifica deci, o motivație socială a căsătoriei în zona de graniță, dată de statutul social privilegiat pe care îl aveau soldații în viața de zi cu zi, și anume cel de oameni liberi. Odată ajunși la vârsta majoratului, tinerii se puteau înrola ca și militari, ceea ce le aducea atât beneficii sociale cât și respectul și aprecierea celor

⁴ A.N.D.J.B.N., Fond Vicariatul Rodnei, pachetul XXXIV, dosar nr. 262, an 1869, fila 19, față-verso; RPSC Mocod, nr. 724.

din jur. Societatea tradițională valoriza mult mai bine individul, o dată cu integrarea sa într-o familie proprie, iar atunci când conjunctura o cerea, cei care luau decizii importante pentru comunitate, erau membri ai unor familii, în niciun caz nu erau celibatari.

Din analiza și interpretarea datelor oferite de diferitele surse studiate, a rezultat un șir de cifre semnificative pentru toți cei interesați de demografia istorică și de problemele sale, dar nu numai. Aceste cifre reprezintă numărul de căsătorii înregistrat în fiecare din comunele studiate atât în perioada existenței regimentului de graniță năsăudean cât și după desființarea acestuia, până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Pornind de la datele statistice se pot desprinde apoi o serie întregă de concluzii referitoare la evoluția populației din zona militarizată cum ar fi frecvența numărului de căsătorii raportată la populația totală a unei localități, sezonalitatea mariajelor, procentele exogamiei/endogamiei, apoi preconcepțiile avute înainte de căsătorie de tineri, gradul de moralitate al locuitorilor militarizați, prin observarea raportului dintre prima căsătorie și frecvența înregistrărilor celei de a doua sau a treia căsătorie. Evoluția numărului anual de căsătorii a fost influențată în bună parte de schimbările sociale și economice survenite în societatea transilvăneană, cât și de creșterea sau scăderea numărului de locuitori în satele analizate. Creșterea numerică a unei populații influențează în proporție directă amploarea manifestărilor demografice din interiorul acesteia, după cum susține demograful francez Jean-Claude Chesnais într-una din lucrările sale⁵ referitoare la modalitățile de studiere a unei populații. Tot el face precizarea că generația, adică totalitatea persoanelor născute în același an, este un factor important de diferențiere al comportamentelor individuale în măsura în care ea reunește indivizi care trăiesc aceleași evenimente istorice. În cazul populației noastre, este sigur faptul că soldații români au trăit aceleași evenimente, de la militarizare și până la desființarea graniței (etapele instaurării regimentului, înrolările succesive, participarea la războaie alături de alte trupe ale imperiului austriac), la fel cum tot atât de sigură este influența resimțită în fluctuațiile de populație din perioada 1762-1851 și mai târziu până la sfârșitul secolului al XIX-lea (să ne gândim numai la pierderile de vieți omenești din timpul războaielor, la destrămarea unor familii sau la decesul timpuriu al unora dintre membrii familiilor din cauza bolilor sau a condițiilor materiale dificile).

Separarea cuplului legal constituit era, pe tot parcursul epocii moderne, un fapt situat la limita devianțelor comportamentale. Consecințele unui asemenea caz nu erau de neglijat pentru niciunul dintre parteneri și nici pentru copiii rezultați de pe urma căsătoriei. Mentalitatea tradițională în privința căsătoriei nu admitea decât foarte greu ideea că

⁵ Jean-Claude Chesnais, *La demographie*, Presses Universitaires de France, 1990, a 5-a ediție, 2002, p. 36.

persoanele care au format un cuplu matrimonial pot să se despartă, ba chiar să își întemeieze o altă familie alături de un(o) alt(ă) partener(ă). Abia un secol mai târziu (față de perioada studiată de noi) mentalitățile au început să se schimbe! Schimbarea de mentalitate este cea care a generat acceptul comunității și al societății față de dezmembrarea grupului familial ca și față de reconstrucția familială. Societatea, comunitățile locale, biserica vor reuși să accepte re-căsătoria dintre două persoane, admitând că ele au dreptul la o nouă șansă spre fericire. Tributară încă vechilor percepții tradiționale referitoare la constituirea familiei, comunitatea locală va pune pe primul loc rațiunile practice atunci când va judeca motivele refacerii unei alianțe matrimoniale, lăsând pe plan secund sentimentele partenerilor. Până la desfacerea definitivă a căsătoriei, exista o etapă intermediară numită „despărțirea de pat și masă”, timp de doi ani, perioadă în care se spera și se încerca de către comunitatea locală reconcilierea soților. În timpul cât soții erau despărțiți, autoritățile, atât cele laice cât și cele bisericești, atrăgeau atenția preotului paroh să încerce, pe cât posibil, o rezolvare pe cale amiabilă a conflictului, respectiv o împăcare a părților. Divorțul era rău famat, evitat de către indivizi. Existent și la acea vreme, el avea însă cauze mult mai obiective decât în zilele noastre! Divorțul a fost adeseori perceput ca o ruptură a continuum-ului familial. Ruptura conjugală a implicat fără doar și poate, o disoluție a familiei nucleare⁶, a cercului restrâns tată-mamă-copii. Din punct de vedere social, familia oferea membrilor săi o anumită stabilitate care o dată pierdută, cu greu mai putea fi refăcută.

În satele graniței năsăudene recăsătoria a apărut în primul rând datorită condiției majorității populației, și anume aceea de soldați în armata austriacă. Ca urmare a participării soldaților români la diferitele acțiuni militare întreprinse de armata austriacă în unele părți ale actualei Europe, era aproape normal ca o parte a combatanților să nu se mai întoarcă în satele de unde au plecat. Au rezultat așadar familii destrămate, copii rămași fără tații lor, femei rămase văduve la vârste tinere, pământuri nelucrate, gospodării neîntreținute, animale de îngrijit. Numărul total al românilor (ofițeri de diferite grade și simpli soldați) căzuți pe câmpurile de luptă din exterior, ca soldați în slujba Imperiului habsburgic, a depășit cu mult valoarea de 3000, astfel încât a fost înțeleasă în epocă necesitatea re-construcției familiale.

Dorința femeii de a-și reface familia în cazul în care a aflat că soțul plecat pe front nu se mai întoarce, ni se pare firească, datorită faptului că viața de una singură pentru o femeie din teritoriul regimentului năsăudean implica o serie întreagă de neajunsuri, cum ar fi neputința efectuării muncilor agricole, a întreținerii copiilor și a gospodăriei, lipsa banilor etc.

⁶ Irene Théry, *Le Démariage. Justice et vie privée*, Ed. Odile Jacob, Paris, 2001, p. 180.

Ioana Simion Porcul⁷ este una dintre femeile care a cerut permisiunea de a se căsători, imediat ce „a auzit cumcă bărbatul său ar fi murit în Bucovina” în incidentele din anul 1849. Motivul principal a fost acela că este săracă și cu un copil mic de îngrijit. Preotul paroh, Clement Lupșay, a cerut ajutor în rezolvarea cazului la vicariat, deoarece femeia dorea să se căsătorească cu o rudă⁸, care ar fi ajutat-o însă din punct de vedere material. „Cerchinduo al doilea noroc al căsătorii”, preotul ar fi fost de acord, dar nu vroia să greșească la acordarea timpului de jale în cazul în care soțul femeii era într-adevăr mort, așa că a cerut dispensă de la vicariat. Răspunsurile în asemenea cazuri erau de obicei favorabile, dacă argumentele care se aduceau în favoarea uneia sau alteia dintre părți erau convingătoare. Comunitățile rurale erau mai indulgente față de recăsătoria bărbaților, decât față de cea a femeilor, deoarece un bărbat singur nu se descurca la treburile casnice, nu putea continua munca la câmp de unul singur și nu putea administra singur o gospodărie. Datorită acestui aspect, văduvii se recăsătoreau mai repede decât văduvele, după o perioadă mai scurtă de jale. Recăsătoria ne apare deci ca necesară din nevoia de a avea un ajutor în gospodărie, în creșterea copiilor sau de a avea alături pe cineva atât la bine cât și la rău după o relație care a eșuat. Se poate spune deci, că se ajungea la recăsătorie din dorința firească de împărțășire a bucuriei și a tristeții după ce foștii soți au avut o experiență matrimonială nefericită.

Înființarea regimentului năsăudean a avut un puternic impact asupra mentalității populației locale. Ofițerii austrieci i-au flatat oarecum pe grăniceri prin denumirea dată de „romulizi”, urmași ai romanilor, prin recunoașterea originii latine a poporului român, dar și prin recunoașterea calităților de buni războinici, de oameni fideli și devotați împăratului. Condiția de militari în armata austriacă a devenit „în imaginarul social al românilor” similară cu condiția nobiliară, însuflețind speranțele de emancipare ale românilor. Teritoriile militarizate au beneficiat de „grația imperială”, iar populația a „suferit” o disciplinare socială⁹ în urma regimului austriac. Sensibilitatea colectivă a fost puternic influențată de toate reacțiile pe care Imperiul habsburgic le-a manifestat față de populația militarizată, iar perioada de funcționare a regimentului a dus la formarea unei identități specifice a grănicerilor, ca și la perpetuarea unei gândiri și a unui mod de viață specific, desfășurat după anumite reguli, diferit față de restul populației, totul fiind inclus în sintagma păstrată până în zilele noastre, și anume : „**mentalitatea grănicerească**”. Această sintagmă se va păstra și va influența generații întregi de urmași ai grănicerilor, aceștia distingându-se printr-un comportament

⁷ A.N.D.J.B.N., Fond Vicariatul greco-catolic al Rodnei, dosar nr. 23, fila 2.

⁸ Ibidem

⁹ Gheorghe Gorun, *Reformismul austriac și violențele sociale din Europa Centrală 1750-1800*, Ed. Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 1998, p. 80.

civilizat, prin spirit pragmatic, prin rigoare și disciplină în toate activitățile întreprinse; fără doar și poate aceste calități au fost dobândite datorită condiției de populație militarizată a teritoriului de pe Văile Someșului, Ilvei, Șieului și din zona munților Rodnei. Tipul acesta de identitate colectivă s-a păstrat peste negura timpului și mai poate fi observat și astăzi la urmașii grănicerilor nășăudeni!

Studiul unor concepte ca istoria mentalităților, sensibilitățile umane încadrează tematica noastră într-o zonă de cercetare mai puțin obișnuită și mai deloc cunoscută, dar mai incitantă. Motivațiile sau necesitatea studierii unor astfel de concepte au fost pe larg descrise de cercetători¹⁰ de acum consacrați în aceste domenii ale imaginarului. Suntem de acord că timpul istoriei mitizate a trecut de mult, că altele sunt prioritățile și căile de urmat atunci când abordăm o tematică istoriografică !

¹⁰ Simona Nicoară, Toader Nicoară, *Mentalități colective și imaginar social. Istoria și noile paradigme ale cunoașterii*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană / Mesagerul, 1996, pp. 30-39.